

Futurologija in obravnavanje kriminalnosti

Dr. Janez Pečar

znanstveni sodelavec inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani

Zdi se, da je projiciranje dolgoročnega socijalno-ekonomskega in regionalnega razvoja pri nas odprlo tudi pot intenzivnejšemu razmišljaju, ki naj ima praktične posledice za prihodnja leta. S tem smo se nekoliko pozno, pa vendarle pridružili tistim deželam, ki že dalj časa ustanavljajo najrazličnejše inštitute, organizacije in združenja z nalogo predvidevati prihodnost, da na kakšnem področju ne bi prišlo do neprijetnih posledic. Seveda se še zdaleč ne moremo primerjati z njimi, ker smo verjetno vse preveč započeli s sedanjostjo, da bi zmogli kaj več misliti na prihodnost. Tudi organizacijske oblike te vrste, od informativnih tehnik, kopiranja znanja, posredovanja, koordinacije in obdelovanja podatkov itd., mimo človeških potencialov pa tja do preverjanja hipotez in korekcije ter neposrednega uresničevanja po konceptu so še prenezznatne, da bi mogle pomeniti kakšen bistven prispevek našemu raziskovanju prihodnosti. Dosedanja načrtovanja in programiranja niso tisto, kar si danes že zamišljamo pod futurologijo in si od nje obetamo tudi v smislu socialnih sprememb, ki jih bodo prinesle tehnične inovacije ob splošni avtomaciji in kibernizaciji (zlasti v bogatejših družbah). Če smo že na področjih tehnološkega in ekonomskega napovedovanja komaj na začetku, pa so različne socialne znanosti v tem pogledu še precej neizkoriščene. Zlasti bi nas moral skrbeti vpliv inovacij in nove tehnologije, migracija, industrializacija, urbanizacija, socialna diferenciacija, prenaseljenost na kakšnih krajih in različni drugi globalni pojavi naše družbe ali človeštva sploh na razvoj in fenomenologijo socialne patologije, kakor tudi na naloge znanosti o »človeku hudo delcu« v prihodnji.

Pričujoči sestavek naj bi bil skromen prispevek k razmišljaju v tej smeri, ki nikakor nima pretenzij napovedovanja. Le-to se mora zasnajljati tudi na izčrpnih analizah preteklosti in sedanosti. Pri nas pa pogosto o tem vemo premalo resnice, zlasti še, če gre za človeka.

1. Futurologija in njeni problemi

Prihodnost so začeli intenzivneje odkrivati že pred četrt stoljetja, čeprav se mnogim mislecem, zlasti pa začetnikom in utemeljiteljem marksizma, danes pripisuje tudi vloga napovedovalcev. Prvočne vojaško usmerjene napovedi se v zadnjih 25 letih vedno bolj prek ekonomike, tehnike in drugih področij ukvarjajo tudi z vprašanji

medicine, antropologije, urbanizma, demografije itd. Od tehničnih in gospodarskih disciplin se razvija projiciranje prihodnosti tudi v družboslovne in filozofske smeri. Znanost o prihodnosti — futurologija — preučuje predvsem sedanost, da bi lahko razmišljala o prihodnosti.¹ Ugotavlja tiste pomembne determinante družbene rasti in razvoja, na podlagi in s pomočjo katerih je mogoče tudi preteklost v nekem smislu podaljšati v prihodnost. Gre za ekstrapolacijo razvoja, ki je znan, ki že obstaja, in za ugotavljanje novih tokov, družbenih procesov in gibanj, za predvidevanje izumov in njihovih sprememb in vplivov, ki se bodo šele pojavili, ob splošni hipotezi, da je vse mogoče uresničevati, kar človeštvo želi in zmore doseči.

Človek ne živi samo za danes. Zaveda se, da bo morda jutri živel še teže, če se ne bo na jutrišnje razmere pripravil. Morebitne katastrofe skuša predvideti. Možnost za to je v njegovem znanju, »znanje pa je moč«², in svet bo jutri tak, kakršnega bomo napravili.³ Zato nam je potrebna futurologija kot znanost o prihodnosti, znanost, ki naj s skupnim prispevkom različnih disciplin ugotavlja prognoze in alternative, planira in projicira prihodnost v korist človeštva. V ta namen ustvarja svoje metode in ideologijo ter instrumente kontrole. Planiranje, projiciranje in prognoziranje pa temeljijo na sistemskih analizah ustreznih znanosti, selekciji problemov in njihovi prioriteti, upoštevajoč morebitne spremembe, na logiki razsojanja, na politiki in tehniki informacij, strategiji in dimenziji raziskovanja prihodnosti itd.⁴ Tri temeljne oblike, s katerimi si človeška misel more pritegniti prihodnost pred oči, so: prognoza, utopija in planiranje.⁵ Futurologija torej ni nikakor posamezna disciplina, marveč je skupek najrazličnejših znanosti, ki omogočajo vizijo dogajanj v podaljšani preteklosti.

Ob sedanji stopnji futurologije, ki ji nekateri očitajo tudi preveliko utopičnost in spekuliranje, fantazijo in fikcijo, pa razmeroma mlada znanost nikakor ne sme ostati hermetična. Združevati mora vse, ki se na posameznih področjih zanimajo za razvoj in prihodnost. Te pa bi morali danes najti vsepovsod, zakaj kjerkoli se pojavlja

¹ Jungk: Najsmelija vizija budučnosti, str. 55.

² Smacke: Zukunft im Zeitraffer, str. 9.

³ Prav tam, str. 11.

⁴ Glej več o tem, Dieter Martens: Elemente der Vorausschau, Zukunft im Zeitraffer, str. 239—247.

⁵ Ossip K. Flechtheim: Warum Futurologie, str. 57.

programiranje in načrtovanje, bi se morali tako ali drugače ukvarjati s projiciranjem, predvidevanjem in napovedovanjem. Kdonkoli misli tudi na jutri, se bo namreč moral kakorkoli srečati z napovedovanjem, pa čeprav v še tako primitivni obliki — najs bi to na področju urbanizma, vzgoje in izobraževanja ali socialne in kriminalne politike oz. programiranja družbenega varstva, vštevši preprečevanje in zatiranje kriminalitete. Pri tem pa je seveda treba upoštevati, da zahtevajo nekatera področja globlje preučevanje, da so nekatere spremenljivke drugačne od drugih, da so kakšni trendi odvisni od mnogih determinant, da se trendi prekinjajo, da so mnogokratni oz. sestoječi iz različnih elementov itd.

Skratka, gre za celovito preučevanje pojavorov, za spoznanja, ki naj nas privedejo do kakšnih sklepov za prihodnje, ne samo za jutri, marveč še za naprej, vključno s posledicami, ki jih bodo pojaviti povzročili. Čeprav naj bi se, na primer, z napovedovanjem na področju kriminoloških znanosti ukvartjala kriminologija, na področju geografskih ved — geografija itd., pa že danes priporočajo, da je treba opravljati napovedovanje na kakšnem področju konstitutivno in v sklopu z drugimi sorodnimi področji, npr. vojaško s političnimi, ekonomsko s socialnimi, pa morda kriminološko s kriminalno političnimi, kazensko pravnimi, kriminalno preventivnimi, kriminalističnimi itd. pa tudi s socialnim in ekonomskim področjem, demografskim in pod. Nič manj pomembne niso socialne, sociološke in psihološke implikacije katerega koli napovedovanja, bodisi na področju tehnologije in inovacij, ekonomike ali družbenih znanosti itd. To naj bi preprečevalo, da bi prevjeta imaginacija nenadzorovano uveljavljala svoje zamisli, ne da bi upoštevala stranske nasledike, ki neredko niso brez pomena. Inspiracije naj se gibljejo vedno v realnosti, preprečijo naj nepredvidenosti in zagotavljajo varnejše prestavljanje današnjega dne v negotovost jutrišnjega.⁶ Toda prihodnost ni preprosto samo podaljšanje sedanjosti. Zato morata biti, kot pravi Jungk, vsaka imaginacija, in intuicija logični, kritični in ustvarjalni.⁷ V tej zvezi naj ima futurologija tudi načine vrednotenja. Te je mogoče doseči s preverjanjem zlasti tehnoloških implikacij na socialne deviacije (s pomočjo družboslovnih disciplin).

⁶ Glej več o tem: Robert Jungk: *L'imagination et la prospective*, Revue internationale des sciences sociales Vol. XXI, No. 4, 1969, str. 599.

⁷ Prav tam, str. 600.

Seveda pa se futurologi že danes zavedajo, da ima napovedovanje, še zlasti če gre za tehnološko napovedovanje, mnogo pasti in pomanjkljivosti. Po Jantschu⁸ so to: pomanjkanje domisljije, precenjevanje, napake, ki nastajajo, kadar gre razvoj v isti smeri, pa je več tehnoloških sistemov, ki ga skušajo doseči, koncentracija na kakem področju, napačne kalkulacije, notranje negotovosti, zgodovinski konflikti itd.

Nekateri teh pomislek veljajo tudi za napovedi na tistih področjih, ki zadajajo družboslovne discipline. Morajo pa nedvomno upoštevati še druga opozorila, ki izhajajo zlasti iz spoznanja, da je v globalni družbi ali pri posamezniku še več nejasnih, zagostenih, spremenljivih in vnaprej težko predvidljivih variabel kot pri materni, izumu in pod., a čeprav imajo tudi ti še kakšne socialne, socialno-psihološke, psihološke in druge implikacije.

Danes so prišli na področju raziskovanja prihodnosti do spoznanja, da se je treba, ako naj bi človeštvo obvarovali pred morebitnimi katastrofami, lotiti nekaterih raziskav, ki naj bi imele v tem pogledu prednost pred drugimi. Taki prednostni problemi so npr.: vpliv tehnoloških sprememb na gospodarstvo, na mednarodne odnose in družbene usmeritve; problemi mest in prometa v prihodnosti; vpliv in posledice novih informacijskih tehnik; svetovni in mednarodni konflikti itd. O nekaterih teh vprašanjih bomo govorili v nadaljevanju, zlasti o tistih, ki zadevajo področje vplivov na deviantnost človekovega vedenja. To pa je prav tisto področje, ki je v sedanji futurologiji precej zamemarjeno.

Futurologija je torej in mora biti, če naj bo uspešna, multidisciplinarna znanost. V Združenih državah Amerike in v Sovjetski zvezi, pa tudi drugod, npr. v Angliji, Franciji, ZR Nemčiji, Avstriji ter v večini socialističnih dežel ji dajejo čedalje več pozornosti in vedno več sredstev za njen razvoj. Da bi jo čimprej razvili in imeli od nje korist, ustanavljajo različne zasebne in državne inštitute, združenje znanstvenikov in komisije, izdajajo prve publikacije, prirejajo mednarodne kolokvije* ter se lotevajo velikih razi-

⁸ Erich Jantsch: *Technological forecasting in perspective*, str. 102—103.

* Tako je bila npr. od 10. do 16. aprila 1970 v Kyoto — Japonska mednarodna konferenca za raziskovanje prihodnosti, na kateri so obravnavali naslednja področja: vloga prihodnosti in raziskovanje prihodnosti; metodologija raziskovanj; tehnološke inovacije in družbene spremembe; izobraževanje za prihodnost, spreminjanje okolja — čas in prostor;

skovalnih projektov (npr. Rand Corporation). Nič manj pa niso pomembni posebne knjižnice in informativni centri, ki zbirajo in obdelujejo podatke, kakršni tako ali drugače koristijo pro- učevanju prihodnosti. V zadnjem desetletju, posebno pa v zadnjih nekaj letih je bilo objavljeno obilo literature s futurološko vsebinou, bodisi da gre za resna znanstvena raziskovanja in razmišljanja ali za pisanje v slogu Julesa Verne — slednje danes imenujejo tudi »Science fiction«.

Največ koristi pa si človeštvo obeta od tako imenovanih »Think Factories« ali »Denkfabriken« (tovarni za razmišljanje), ki zlasti v ZDA pa tudi drugod združujejo sto in sto sociologov, matematikov, fiziologov, biologov, psihologov in ljudi drugih profilov⁹, ki razmišljajo o sedanjosti, da bi kaj več povedali o prihodnosti. Dele se na skupine, kot npr. na vodilno skupino, skupino za načrtovanje mest, ekonomsko skupino, skupino za politične znanosti, skupino za vozila itd.¹⁰

Medtem ko je ameriška futurologija usmerjena bolj tehnološko, pa je evropski futurološki center bolj filozofski, kar je v bistvu nasprotno razvoju sociooloških smeri, ki so v ZDA v zadnjem desetletju dosti hitreje napredovali kot pa v Evropi.

Ob koncu tega malega orisa se mi zdi potrebno omeniti še neko pomembnost, ki že zdaj v začetnih razvojnih poteh načakuje smeri in nastanek novih znanosti v prihodnje. Sedanji profili kadrov, kot so zlasti fiziki, biologi, psihologi, filozofi, zoologi, kemiki, matematiki, sociologi itd. se bodo morali v prihodnje na področju futurologije specializirati za posamezne znanosti, ki bodo šele nastajale. Čeprav se matematiki, planerji in programerji načakujejo kot poklici prihodnosti, pa naj bi se predvsem po sedanjih mnenjih še zlasti razvijale posebne discipline ter področja in panoge: nevropsihologija, avtomacija in elektronika, biokemija (najbolj v zvezi z obolenjem možganov) in možganska fiziologija, astrofizika, meteorologija, sociologija znanosti, globinska psihologija, eternitologija (filozofija prihodnosti), ekonometrija, raketa tehnika, pa tudi kozmobiologija, kibernacija, psihokemija, astronomija, astronavтика, »operational research«, teorija iger, hipnoza in raziskovanje bio-

nove vrednote: nov človek; družbeni sistemi in družbene inovacije; prihodnost sveta. Glej o tem: Obvestilo izšlo v *Futurum — Zeitschrift für Zukunftsforschung*, Band 3, Heft 2, 1970, str. 305—313.

⁹ Glej več o tem: Eugen Kogon: *Weltpolitische Zukunfts-perspectiven*, str. 59.

¹⁰ Glej več o tem: Robert Jungk: *Forschung und Friedenstrategie*, str. 89.

loške-radio zveze, telepatija in parapsihologija, destinologija, znanosti o očiščevanju zraka in vode, sončna energetika, transplantacija delov človeških teles in nameščanje aparatov vanje, radio teleskopija itd.

Nas v tem pogledu zanima le tisto, kar je v kakršnikoli zvezi s človekovim vedenjem in vplivanjem nanj.

2. Nekaj napovedi za začetek prihodnjega stoletja

Iz obilja futurološke literature, ki so jo napisali resni znanstveniki svetovnega slovesa, katerih znanje presega njihovo običajno področje, so očitne nekatere smeri znanosti in znanstvene misli, ki v prihodnje obetajo razvoj tehnologije in inovacij, kakršne bodo bistvene lahko spremenjale svet, in še bolj pospeševale procese, v katere danes komajda verjamemo.

Ker se bomo v nadaljevanju ukvarjali z nekaterimi kriminalističnimi, kriminološkimi in tem disciplinam sorodnimi implikacijami, bomo navedli samo nekaj področij. Ta utegnejo bralca samega spodbuditi k razmišljanju, kaj bo prihodnost prinesla njegovemu delovnemu mestu, glede na to, ali dela v preiskovalni službi, v penitenciarnih zavodih, ali v pravosodnih organih sploh, ali se ukvarja s kazensko pravno problematiko ali pa s kakšnih drugih vidikov preučuje človekovo vedenje, zlasti tisto, ki je tako ali drugače deviantno.

Za zdaj naraste prebivalstvo Zemlje za okoli 130 000 ljudi dnevno. Leta 2000 bo na Zemlji 6 do 7 milijard ljudi ali v skromnih tridesetih letih še enkrat več kot danes. V Aziji bo živel polovico človeštva, samo Kitajcev bo tedaj po teh napovedih poldrugo milijardo. Ta populacijska eksplozija ima lahko strahotne posledice na kateremkoli področju družbenega življenja, kot npr. v prehrani, v prometu, pri onesnaženju zraka in vode itd. tja do socialne, funkcionalne in geografske mobilnosti in podobno. V zvezi z demografsko eksplozijo se pojavljajo nujna vprašanja prehrane človeka, razširitev obdelovalnih površin in povečanje hektarskega donosa, proizvodnje sintetične hrane, načrtovanja družine itd.

Ob fantastičnem razvoju tehnologije in gospodarstva sploh pa bo ekonomska neenakost postala še večja. Na nekaterih kontinentih bodo družbe postindustrijske (govore tudi o technolo-

tronic in multi-channel society), drugod pa bodo šele v razvoju in delno industrializirane. Medtem ko bo v ZDA, Japonski, Kanadi in Skandinaviji dohodek na prebivalca čez 16 tisoč dolarjev na leto, pa bo v Aziji in Afriki živila več kot polovica človeštva, ki bo imela največ 600 dolarjev na prebivalca in ponekod še mnogo manj.

V začetku prihodnjega tisočletja bo živilo v mestih ali bolje rečeno v velikih mestnih aglomeracijah oz. polimegalopolah okoli 80 % zemeljskega prebivalstva. Ob koncu 21. stol. bo po napovedih na tem planetu 20 milijard Zemljanov v tako imenovani ekumenopoli, ki bo vse skupaj eno samo mesto ali, kot pravijo temu že danes, »veliko kužno mravljišče«, ki bo kot naselje obsojeno na propad.¹¹

Med (postindustrijskimi) družbami blaginje, industrializiranimi in bolj industrijskimi ali razvijajočimi bo potekal promet z izredno večjimi hitrostmi in mnogimi prometnimi sredstvi po zemlji, pod zemljjo (predori za transportiranje), nad zemljjo, v zraku in v vodi tja do individuálnih letečih ploščadi. Samo v Angliji bo že leta 1985 nad 25 milijonov vozil. Promet in tudi vozila naj bi urejali elektronsko in kompjuteriziramo (npr. avtomatično blokiranje, elektronska signalizacija, radarske ovire itd.). Osebna vozila naj bi bila zaradi velike množičnosti manjša in hitrejša, gnana boidisi na paro, sončno energijo, električni tok itd. Ladje naj bi bile večje, hitrejše, cenejše, ekonomičnejše, udobnejše, varnejše, kar velja tudi za letalski, železniški in drugi promet in prevoz ljudi in dobrin, prirejen za množično transportiranje. Obeta se prihodnost »visečih« vozil za promet nad puščavami, stepami, prerijami, vodnimi gladinami itd. Vse to bo zahtevalo nesluten razvoj letališč, hitrih cest itd. tja do naprav za medplanetarne ali vesoljske plete s kozmičnimi ladjami.

Mesta naj bi postajala čedalje bolj tridimensionalna (na hektar naj bi prišlo do 3 tisoč prebivalcev), posebej iskonstruirana glede na promet, prehrano, komunikacije itd. (New-Town-Ideology), rekreacijo in podobno. Opremljena bodo s transportnimi trakovi, conami za pešce, s trgovskimi četrtimi oz. ulicami (Tele-Shoping), za nabavo po telefonu itd.

Spremenila se bodo pogonska sredstva (majhni generatorji, sončne baterije, nastajala bodo

nova gorilna sredstva, jedrski reaktorji, magnetohidrodinamični generatorji, itd.) in človeštvo bo začelo uporabljati nove termične virne.

Izredno se bodo izboljšale komunikacije, prek satelitov, na podlagi mikro valovnih prenosov, pod vodo in sploh radijske in televizijske tehnike, tako da bo mogoče brez težav, brezzično povezovati med seboj katerekoli dele sveta, in to z največjo hitrostjo in zanesljivostjo. Informacijska tehnika naj bi dosegla najmočnejši množični vpliv. Gospodarstvo naj bi napredovalo tako, da bo v tovarnah čedalje manj ljudi ali vsaj zelo malo. Z maksimalno kompjuterizirano avtomacijo, programiranim stavbarstvom, kontejnerstvom in prometom po ceveh, strojnim izdelovanjem hrane, absolutnim prestrukturiranjem podjetij, koordiniranjem itd. bo postajalo fizično delo čedalje manj potrebno.

Na območjih z močno industrializacijo in na urbanih aglomeracijah se bodo bojevali z onečiščevanjem zraka, z onesnaženjem vode in sploh okolja, z razdejanjem narave, prometnimi zastoji in odtujevanjem ljudi od dela (totalna alienacija). Človekovi ekološki temelji bodo za danšnje pojme zelo spremenjeni. Ljudje naj bi postali novi nomadi. Primarne in sekundarne kontrole, kot so družina, soseska, šola itd. bodo zgubile še tisto stabilnost, ki jim bo do tedaj ostala.

Najbrž se človeštvo ni zavedalo vloge računalnika, ki ga je leta 1941 uvedel Konrad Zuse, čeprav so bili, kot pravi Steinbuch,¹² danii tehnični pogoji že 40 let prej. Verjetno se tudi ni zavedalo, da bo moralno vedno hitreje in več misliti. S fotografijo, filmom, zapisu zvoka, radijsko tehniko in televizijo, se je ob drugih za to ustreznih možnostih nabralo toliko informacij, kolikor si jih danes brez tovrstnih načinov zbiranja, obdelovanja, predelovanja in posredovanja ni več mogoče zamišljati. Po nekaterih podatkih je bilo samo v ZDA pred nekaj leti okoli 40 tisoč računalnikov. Ugotavlja, da družbe, ki ne začenjajo množično uporabljati računalnikov, nujno zaostajajo v znanosti, tehnologiji, gospodarstvu sploh itd. Za prihodnje napovedujejo v tem pogledu univerzalne stroje, vedno hitrejše, cenejše in s preprostim upravljanjem, ki bodo dajali hitre in zanesljive informacije, natančne sklepne na vseh področjih, takojšnje analize itd. za gospodarstvo in tehnolo-

¹¹ Urbanistična mrzlica stresa zemljo, Delo, 7. marec 1970, str. 22.

¹² Karel Steinbuch: ZukunftsAufgaben der Informationstechnik, str. 319.

gijo tja do kontrole prometa, pa morda tudi za zatiranje kriminalitete, za »domačo uporabo« itd.

V tej zvezi že govore o »umetni inteligenci«, ki se bo razvijala tako, da bodo stroji za predelovanje podatkov povezani med seboj avtomatično brez človekove udeležbe in ne glede na razdaljo ustvarjali situacije, ki bodo omogočili »brainstorm sessions« kar med človekom in strojem.¹³ Nacionalna računalniška omrežja, zlasti za planiranje, kontrolo in druge dejavnosti pa bodo postajala predmet pozornosti politike, vohunstva, medelitnih konfliktov itd.¹⁴

Proces informacij v prihodnosti povezujejo tudi z izboljšavo radijske in televizijske tehnike, ki jima pripisujejo veliko vlogo na področju izobraževanja.

Tehnika bo torej bistveno spremenila delo v tovarnah, uradih, laboratorijih itd. Komputerizirano funkcioniranje bo uvedeno vse povsod, tako npr. v literarne analize, v prevajalsko delo, v medicinske diagnoze, v vojaško strategijo itd. Avtomaciji se obeta vsa prihodnost, saj »tiči danes šele v otroških čevljih«, kot pravi Bagrit.¹⁵ Stroji naj bi se pojavljali kot konstruktorji samih sebe. Leteči detektorji, kamere, elektronska čutila, roboti itd. bodo pomagali ugotavljati informacije najrazličnejših vrst. Roboti bodo opravljali mnoge človeške funkcije. Umetni sateliti naj bi imeli najrazličnejše naloge. Kromografi naj bi merili človekovo iniciativno, sposobnost, priateljstvo in druge lastnosti teh značilnosti.¹⁶ Upajmo, da bodo človeške misli lahko prenašali s človekovo lastno močjo in podobno.

Skrte elektronske kamere, prisluškovalni aparati, fotografiske pasti in druge naprave ter izboljšana nadzorovalna tehnika bodo zbirali podatke neverbalne narave in jih kompjuterizirano zapisovali, klasificirali, posredovali in pomagali policiji pri odkrivanju in raziskovanju kaznivih dejanj tudi z vidika sklepanja, logike in hipotez. Policiji naj bi pomagala tudi tridimenzionalna holografska fotografija (fotografija, ki nastaja pri prekinutvi svetlobnih žarkov). Naposled naj bi, kot pravijo, »pozitivna evgenika« izboljšala tudi človekove karakteristike¹⁷ in s tem korigi-

¹³ Jacques Bergier: Die Geschichte der Elektronengehirne, str. 87.

¹⁴ Kahn — Wiener: The Year 2000; str. 352.

¹⁵ Sir Leon Bagrit: Jedem seine Rechnenmaschine, str. 403.

¹⁶ Robert Jungk: Die Zukunft hat schon begonnen, str. 222.

¹⁷ Kahn — Wiener, str. 97, 98—103 in 113.

rala mnoge, zlasti pa socialne in kriminalno politične probleme.

Izboljšale naj bi se tehnike pouka, sposobnosti učenja, spomina in lastnosti reproduciranja spoznanj. Povečali naj bi vpliv šolske skupnosti, medsebojne pomoči pri učenju, samodiscipline pri študiju, podaljšali obvezno šolanje na 12 let, spremenili učne programe, s poudarkom na matematiki, znanosti o naravi, uvedli metode za hitro učenje jezikov, uvajali »mehanične vzgojitelje«, učne avtomate (znanje se podvoji vsakih 10 let in šolanje postaja vedno bolj nezadostno) ter sploh šolanje spremenili tako, da ne bo »obstajalo iz predavanj in odmorov«.¹⁸ Človekovo inteligenco pa naj bi povečali z elektronsko

Antropologija naj bi postala temelj medicine in drugih znanosti o človeku. S hormoni in vitaminimi bodo vplivali na človeka ter mu po sedanjih predvidevanjih transplantirali tudi potrebne kibernetične organizme in umetne organe z najvišjimi psihotehničnimi zmogljivostmi. Sodijo, da bodo ljudje nosili mehanična srca, umetna pljuča in ledvice, elektronske naprave v živčnem sistemu in podobno (Cyborg — cybernetic organism). Človeško pamet pa naj bi celo dopolnjevali z elektronskimi možgani. S pomočjo človeške kibernacije naj bi človek v prihodnjem stoletju postal že nesmrten.

Futurologi, kot vidimo, torej navajajo obilje novot in njihovih implikacij na razvoj, toda bolj materialnega sveta kot pa človeškega, zlasti duhovnega in vedenjskega. Za področje, ki nas posebej zanima, navajajo Kahn-Wiener, Clark in drugi nekatere pomembne determinante. Poleg fantastičnega razvoja komunikacij, transportnih sredstev, eksplozije raznih znanosti in drugega, česar smo se na kratko lotili v tem delu sestavka, napovedujejo zlasti še: splošno rabo kibernacije, avtomacije za upravljanje in vodenje gospodarstva, avtomacije informacij, prodorno tehniko nadzorovanja in opozarjanje posameznikov in organizacij, učinkovitejšo vzgojno in propagandno tehniko za spremnjanje zasebnega in javnega življenja, elektronsko komuniciranje z možgani in stimuliranje možganov, človeško kibernacijo, različna in učinkovitejša zdravila za kontrolo utrujenosti, sproščenosti, budnosti, razpoloženje, zaznavanje, fantazijo in druga psihična stanja, sposobnost vplivati na spol še nerojenega otroka, genetično kontrolo in vpliv

¹⁸ Hildegard Hamm — Brücher: Bildungsexpansion — ohne uns.

na temeljno strukturo osebnosti, nove tehnike in zavode za vzgojo otrok, za odložitev staranja in limitirano pomladitev, ekstenzivno uvajanje ustreznega in nadzorovanega okolja za zasebne in javne namene (vzgojni, poklicni in rekreativni procesi), fizično neskaljene metode sladostrastja, enostavne tehnike za obsežne in stalne kozmetološke spremembe (poteze, postava, barva kože itd.), bolj razširjeno transplantacijo človeških organov, izboljšane kemične kontrole nekaterih mentalnih bolezni in senilnosti, mehanično in kemično kontrolo človeške analitične sposobnosti, nove tehnike za pridobivanje fizične sposobnosti in fizičnih usposobljenosti, kompjuterizirano vzgojo in učenje, stimulirane, planirane in celo programirane sanje, umetne lune in druge metode za osvetljevanje velikih območij ponoči, nove biološke in kemične metode za identifikacijo sledov, onesposobljanje oz. nevtraliziranje ljudi za policijske ali vojaške namene itd.

Navedene so samo nekatere, morda res najbistvenejše napovedi za življenje človeštva v začetku naslednjega tisočletja, ki naj bi pripomogle človeku do medplanetarnih poletov, proizvodnje inteligentnih strojev, ki bodo prekosili človeka, omogočili človekovo nesmrtnost in podobno. Mi, ki se kakorkoli ukvarjam s socialno patologijo, se ob vsem tem sprašujemo, kako bodo te inovacije in moderna tehnologija delovale na človeka, kakšno bo človekovo vedenje v naslednjem stoletju oz. kakšna bo fenomenologija njegove deviantnosti. In s tem v zvezi seveda tudi, kakšne bodo družbene reakcije zoper tako vedenje v prihodnje.

3. Implikacije novot na deviantnost vedenja

Ce naj verjamemo tem napovedim, bo prihodnji svet še vedno svet nasprotij, svet drugače bogatih in revnih,¹⁹ močnih in šibkih in najbrž takoj ali še bolj razdeljen na bloke, ideologije in družbene sisteme. Bati se je, da bo povečanje razločkov še bolj poglabljalo socialno diferenciacijo in omogočalo nesmrtnost in nadinteligentnost ter superlepoto le nekaterim silojem človeštva in v nekaterih družbah, ne pa povsod kljub ugodnim možnostim komuniciranja s katerim kolik

¹⁹ Indonezija naj bi šele v 593 letih dosegla na prebivalca dohodek, ki so ga imele ZDA leta 1965 (okoli \$ 3600), Kahn Wiener — str. 149.

delom sveta (če bo to seveda dopuščal politični in vojaški položaji).

Razvoj proizvajalnih sil in vse drugo, ki je kakorkoli v zvezi s tehnoškim napredkom, ki bo bistveno hitrejši od današnjega, pa bo nedvomno povzročal nekatere posledice, ki jih lahko že danes, če ne drugače, vsaj hipotetično predvidevamo. Porast prebivalstva in razvita tehnologija s kibernizacijo in avtomacijo bodo povzročile skrajšanje delovnega tedna ali delavnika ter povečanje prostega časa²⁰ in celo brezposelnost. Človeštvu bo najbrž marsikje ostajalo več časa za dejavnosti, ki ne bodo vezane na proizvodnjo materialnih in nematerialnih dobrin. Pojavi kot industrializacija, migracija, ki jo bodo pospeševala takratna komunikacijska sredstva, življenje v mestih, podobno mravljiščem, ki bodo porajala demografske pritiske, in sploh urbanizacija z morebitno visoko stopnjo nasilnosti med ljudmi,²¹ akumulacija znanstvenega in tehnoškega znanja pa tudi strah pred inovacijami,²² naraščajoča blaginja in povečanje prostega časa (toda ne povsod), sekundarno zaposlovjanje ali zaposlitve (ker bo za primarno potrebno znatno manj časa kot doslej), vplivi, ki bodo nastajali zaradi biokemičnih in drugih pritiskov, negativni vplivi množičnih komunikacij bodo v postindustrijski, množično potrošniški pa tudi v kakšnih drugih družbah, ki bodo takrat niže razvite,²³ prinašali bistvene socialne spremembe in konflikte. Že danes omenjajo v tem pogledu razne iluzije, življenje, polno želja in neracionalnega vedenja, iskanje sladostrastja itd. množic ljudi, praktično odtrganih od dela, ki ustvarja stik z realnostjo, in podobno.

Kljub na splošno lažjemu življenju v družbi blaginja z izrazito humanistično orientacijo, večji možnosti izobraževanja in usposabljanja za poklice, ki bodo konjunkturni, kljub izboljšanju transporta in komunikacij, večjemu obilju dobrin (nekateri svare ob hiperpopulaciji tudi z lakoto določenega dela človeštva), vplivu psihofarmakologije in genetike na življenje ljudi, odsotnosti

²⁰ Jacques Bergier: So werden wir 1985, Der Planet der unmöglichen Möglichkeiten.

²¹ Glej o tem: Gilles Anouil: Zakaj se rahljajo živci, Naši razgledi, leta XIX, št. 13 (444), str. 409 do 412.

²² Richard F. Behrend? Die Moderne Gesellschaft str. 27, Was wird Morgen sein.

²³ Kahn—Wiener uvrščata Jugoslavijo v tretjo skupino za postindustrijsko in zgodnjeindustrijsko, to je v tako imenovano potrošniško družbo. Ta razvoj naj bi po njunem mnenju Jugoslavija dosegla leta 2000 (str. 69).

pritiskov, ki so posledica dela in drugih nasledkov, ki bodo nastajali zaradi dosežkov, kakršne napoveduje futurologija, pa se bo vendarle še bolj kot danes, človeštvo moralo bojevati s povihi, ki jih imenujemo alienacija, anomija, sekularizacija, dezintegracija, dezorganizacija itd. Ti pojavi, kakorkoli tudi povzročajo kriminal in druge pojave socialne patologije in nastajajo neoziraje se na blokovsko ureditev, družbenopolitični sistem ali socialno organizacijo.

V tej zvezi se ne glede na vrsto družb in njihovo razvitost same ponujajo misli na naraščanje kriminalitete,²⁴ na uporabo nevarnejšega, novejšega in bolj dognanega orodja za njeno uresničevanje, na rabo visoko razvitetih tehničnih sredstev ne samo za obrambo pred kriminaliteto, ampak tudi za njeno izvrševanje.

Mladi in uporni ljudje bodo še bolj kot doslej v konfliktu z obstoječimi pravnimi normami in s tem v zvezi udeleženi pri naraščanju kriminalitete. »Kulturna revščina oz. kulturna blaginja«²⁵ bosta prinesla še več socialne patologije, zlasti pa mentalnih bolezni, samomorov, razvez, nevroz, toksiomanije različnih vrst, osebne psihopatologije, še več marginalnih ljudi, samomorilnih osebnosti (ne samo v pogledu suicida, ampak posebno narkomanije in alkoholizma) pa tudi konfuznosti, neodgovornega vedenja in zmede v etičnih vrednotah, polno motečih situacij in ideologij, ki naj bi imele učinke dezorientacije in dezintegracije. Znanstvena in tehnična revolucija bosta prinesli mnogo sprememb tudi v samo človekovo osebnost, ne samo v kulturnih vzorcih in ne samo z vzgojnimi modeli, z novimi vrednotami ali psihoarmakološkimi in kirurškimi posegi, marveč tudi, kot kaže, z evgeničnimi intervencijami, s posegi v človekove možgane, kar se zdi nekaterim smerem sedanje futurologije zelo pomembno za korekcijo človekovega vedenja, njegovo socializacijo in resocializacijo, adaptacijo itd.

Futurologija si, vsaj kar zadeva korekcijo vedenja, dosti obeta od medikamentov za zdravljenje storilcev kaznivih dejanj, v pogledu razsojanja (pameti), preprečitve povratništva in izboljšanja ravnovesja ter od psihokemije, ki naj bi pomagala s psihoterapevtičnimi učinkki pri resoalizaciji delinkventov, pri odstranjevanju

²⁴ V desetih letih je nevarnejša kriminaliteta v ZDA narastla za 211 %, v Washingtonu D. C. pa za 431 %. U. S. News — World Report, July 27, 1970, str. 22.

²⁵ Oscar Levis: A Puerto Rican Family in the Culture of Poverty 1960.

suicidalnih tendenc, strahu in depresij, pri povečevanju inteligence²⁶ (kar postaja nevarno tudi v pogledu nasprotnega učinka od zaželenega — to je v pogledu izigravanja obstoječih norm).

S tem pa se seveda pojavlja tudi vprašanje, kakšna bo kriminaliteta in kakšne bodo socialne deviacije sploh v prihodnje, kakšna bo vloga znanosti, ki se že doslej ukvarjajo z asocialnim in antisocialnim človeškim vedenjem oziroma bolje rečeno s »človekom hudodelcem«.

4. Kriminaliteta in sedanje znanosti o njej v prihodnje

Kot kaže, je na pravkar postavljena vprašanja izredno težavno odgovoriti, ne da bi bili izpostavljeni očitkom špekulacije. Toda izhajajoč iz določenega poznanja sedanosti, je deloma mogoče sklepati na prihodnost, čeprav je sedanja futurologija bogatejša na področju tehnologije kakor pa v disciplinah, v katerih prevladuje tako odvisna spremenljivka, kot je družbeno negativno vedenje s kriminaliteto.

Ob izhodišču, da prav sedanost pomaga odkrivati prihodnost, bi se v kriminalni fenomenologiji oprli na nekatere poglavitne dejavnike, ki jo kakorkoli spremljajo in, če ne drugače, vsaj hipotetično pogojujejo. Ti dejavniki so predvsem tehnološki, socialni ekonomski in demografski. Pri tem pa seveda ne bi smeli zanemarjati kriminalne politike družbenega varstva v prihodnje, politike, ki bo tako ali drugače vplivala na obseg bodisi prikritre bodisi zname kriminalitete in sploh socialne patologije in vključuje tudi zavestna prizadevanja za njuno zatiranje ali omejevanje.

a) Tehnološki dejavniki

Že iz doslej povedanega o tem, kakšno naj bi bilo človeštvo po letu 2000 in kaj bo doseglo (čeprav ne povsod in ne enakomerno), zlasti pa ob fantastičnem prometu, novih sredstvih prevoza (flying automobileš) z letali, podzemeljskimi vozili itd., napravami za prisluškovanje, opazovanjem, spremeljanjem, ob novostih v fiziki, kemiji, biokemiji, farmaciji, z razvojem kibernetike in avtomacije, avtomatičnih telekomunikacij, z elektroniko, jedrsko energijo, novimi orožji in sredstvi za uničevanje itd., je

²⁶ Jacques Bergier: Ungeahnte Möglichkeiten, str. 235—265. Der Planet der unmöglichen Möglichkeiten.

lahko sklepati, da bo ta ista sredstva, namenjena človeštvu za njegov napredek, prav tako ali pa še učinkoviteje mogoče uporabljati za uresničevanje ciljev kriminalnega podzemlja. Najbrž tudi v prihodnje ni mogoče pričakovati drugačnih tedenc, kot so sedanje, po katerih se kriminaliteta in socialna patologija aglomerirata najbolj tam, kjer je vrednost objektov in premoženja največja in kjer je intenzivnost stikov med ljudmi najbolj frekventirana (čeprav neredko lahko prognoziramo tudi kriminal, ki nastaja zaradi kakšnih posebnih razmerij med ljudmi). Nove tehnične in druge okoliščine bodo nedvomno omogočale nove oblike kriminalitete, ki bodo verjetno bolj usmerjene na neposrednejše pridobivanje denarja (kot dobrin) z novimi sredstvi in metodami tudi v brezgotovinskem prometu, zlasti s ponarejanjem, na prevoznih sredstvih in z njihovo pomočjo itd. Povečanje števila prebivalstva in nastajanje polimegalopol (s koncentracijo premoženja) še posebej ustvarjajo ozračje, ugodno za naraščanje premoženske kriminalitete, kaznivih dejanj nasilja, vključno s spolnimi zlorabami in napadi, ki bodo lahko še bolj razširjeni zaradi intenzivnejše in bolj množične uporabe evforičnih, psihofarmakoloških in drugih podobnih sredstev. Le-ta, vsaj vzbuja se vtis, bodo še bolj povečavale aspiracije ljudi glede na tisto, kar imajo, in tisto, kar bi hoteli imeti ali želeli doseči. Pogostnejše bodo tudi tativne informacij najrazličnejših vrst.

b) Socialno ekonomski dejavniki

Z razvojem gospodarskih možnosti, s povečanjem dohodka v družbah blaginje (v naši deželi naj bi bil dohodek na prebivalca leta 1985 tolikšen, kot je bil v ZDA okoli leta 1964), s skrajšanjem delavnika in delovnega tedna se bo povečala možnost za prosti čas, za rekreacijo, za študij, skratka za pozitivne in koristne dejavnosti, pa tudi za družbeno negativne in škodljive. S podaljšanjem bivanja mladine v šoli, s podaljšanjem, dopustov, z naraščanjem standarda itd. pa nastajajo večje možnosti (ob ustreznih socialnih komponentah) za mladoletniške nemire, za migracijo prebivalstva v velikih in internacionalnih obsegih in podobno. Neenakomerno porazdeljena blaginja pogojuje različne ekonomske tokove s selitvami sezonske delovne sile, z »odtokom možganov« itd. Gibanje prebivalstva, bodisi v mednarodnem merilu, urbanih aglomeracijah ali s selitvami iz ruralnih na urbanizirane

kraje itd. pa že doslej spremišča povečana stopnja kriminalnosti, prostitucije, alkoholizma, mentalnih bolezni, suicidalnih tendenc, nezakonskih in nepreskrbljenih otrok, revščine itd. Zasičenost našelij z ljudmi pa bo menda še bolj vplivala na mentalne bolezni, deviantno vedenje in nove oblike socialnega zla.

c) Demografski dejavniki

Naraščanje prebivalstva, migrativna gibanja, povečanje deleža mladih v strukturi človeštva, emancipacija žensk, morebitna brezposelnost in zmanjševanje pozitivnega vpliva dela na človeka, ker bo mnogo opravil čedalje bolj avtomatiziranih itd. bodo najbrž prav tako pomenili okoliščine za omogočanje kriminalitete, še posebno mladih ljudi in žensk. Pričakujemo lahko več trgovanja z mamili, belim blagom, več seksualnih deviacij, tihotapstva, podkupovanja in ponarejanj denarja, tativn avtomobilov in iz avtomobilov (že doslej se pojavljajo tendence naraščanja kriminalitete v prevoznih sredstvih). Porast prebivalstva pa se vedno povezuje z relativnim povečevanjem kriminalitete. V deželah blaginje je trend kriminalitete celo nekajkrat večji od dinamike rasti prebivalstva. Nekateri sloji so dosti bolj (že zdaj) nagnjeni k določenim vrstam kriminalitete. Pričakovati moramo, da bodo tudi v prihodnje kakšne strukture, stratifikacije ali samo skupine prav tako, če ne celo bolj kot doslej, obremenjene z družbeno negativnimi pojavi, bodisi v gospodarstvu ali v proizvodnji kakšnih konjunkturnih dobrin; omeniti je treba migrante in podobno.

Kolikor bo tudi v prihodnje veljalo načelo, da se »kriminal splača« (crime does pay), bodo naraščale združbe kriminalnega podzemlja, močneje se bodo razraščale kriminalne organizacije na kakšnem področju, kot za prekupecavanje z mamili v mednarodnem merilu, transportiranje umetnih velikih vrednosti, piratstvo ali izsiljevanje, kriminal na mednarodnih komunikacijskih sredstvih in podobno.

d) Dejavniki kriminalne politike družbenega varstva

Z vidika kriminalne politike družbenega varstva in kriminalne preventive v prihodnje sploh bi se najbrž morali lotiti več vprašanj. Le-ta vsaj po sedanjih izhodiščih načakujejo, da jih bo verjetno treba kakorkoli upoštevati pri družbeni reakciji zoper kriminal in socialno patologijo.

Z njimi se tako ali drugače povezujejo nekatere discipline, kot so policijska uprava, kriminalistika, kazensko pravo, kriminologija, socialno delo, penologija pa tudi zdravstvo, šolstvo in raznna druga področja, ki se vključujejo ali se še bodo vključevala v zatiranje negativnih socialnih pojavov na kakršenkoli način. Za vse je pomembno to, da morajo ob inovacijah na drugih področjih postajati same v sebi vse bolj ustvarjalne, prav tako pa bodo morale tudi razumeti čas, ki ga bo treba dohajati, če hočemo, da bodo uspešneje pomagale zavirati socialno zlo, ki nas čaka. S tem pa nikakor ne bi hotel reči, da ne bodo nastajale in se razvijale nove dejavnosti, ki jih danes niti še ne slutimo.

Znanost o **policiji upravi**, ki pravzaprav šele nastaja, ima — če naj bo kazensko pravosodje učinkovitejše (toda ne v izrekanju kazenskih sankcij) — dokaj veliko perspektivo. Ugotavljajo, da so »policjski oddelki najslabše vodene organizacije v družbi in da nobeno podjetje, državno ali zasebno, ne bi preživelo dalj časa brez znanja o funkcijah, ki jih opravlja«²⁷ (to velja za ZDA — opomiba pisca) in da bi »vsako industrijsko podjetje, ki ne daje ničesar za raziskovalno ali razvojno delo, kaj kmalu ugotovilo, da je z njim nekaj narobe«.²⁸ V policijah pa je za to manj zanimanja. Utemeljeno je predvidevati napredek v pozitivni smeri. Policijsko upravo čakajo zlasti takele naloge: študij analog in časa, ki ga porabijo za posamezna opravila, povečanje učinkovitosti na tistih področjih kriminalitete (glede na čas in prostor), ki jo je mogoče preprečevati s fizično navzočnostjo ali tehničnimi sredstvi (preventable crime), pokrivanje terena z avtomatizacijo, ki naj močno poveča policijsko učinkovitost itd. Ker koristi razvoj tako podzemlju kot policiji, se bo slednja morala bolj ukvarjati z vprašanji, kaj se bo dogajalo in kako, kako to izslediti in katere so najučinkovitejše možnosti za razbijanje kriminalnega establishmenta. Policijska strategija, ki je še (zlasti pri nas) nedonošenček, bo morala spričo naraščanja kriminalitete, združb itd. temeljite preučevati postopke za alienacijo potencialnih kandidatov kriminalne dejavnosti, razdirati kakršne koli kriminalne organizacije in pronicati vanje. Nikoli pa ne bo smela pozabljati

²⁷ Webster: Police Task and Time Study, The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science, Vol 61, No 1, str. 100.

²⁸ Christie Nils: Skandinavska kriminologija pred obdobjem 1970, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 1970/2, str. 123—124.

na pridobivanje naklonjenosti javnosti; če ne drugi, ji žrtve še vedno lahko obetajo pomoč, ki jo potrebuje? Policijo čaka predvsem preučevanje kriminalne fenomenologije, lastne strategije in strategije podzemlja, kriminalne preventivne ter planiranje najučinkovitejše porazdelitve lastnih sil ob pomoči avtomacije in kibernetike. To pa še posebej narekuje zvišanje strokovnosti in specializacijo ter ustanavljanje novih služb tja do zračne policije, nadzora migracije, lastno televizijsko omrežje, urade za javnost itd. Stroji in avtomati, policijske evidence, obvladovanje podzemlja itd. pa zahtevajo centralizirano funkcioniranje. Helikopter postaja tudi policijsko vozilo prihodnosti za nadzor prometa, za zasledovanje in opazovanje, za hiter prihod na kraj dejanja ali dogodka itd. Potreba po laserju, napravah za nočno opazovanje in prisluškovanje, optične in akustične naprave sploh, nove telekomunikacije, prenos besed in slike ne glede na razdalje so že na pohodu, drugi pripomočki pa še prihajajo. Policija se bo morala bolj kot katerikoli organi kazenskega pravosodja opirati na znanost in tehnologijo.

Vse kaže, da bo v **kriminalistiki** tako imenovana kriminalistična tehnika še tudi v prihodnje najbolj napredujče področje prav pod vplivom inovacij. Ob napredku traseologije, s katero bo mogoče poiskati in zbrati kar največ sledov o storilcu že na kraju samem ali drugje, ob širši uporabi pasti, ob uporabi mikro sledov itd. moremo pričakovati, da bodo zbrali več realnih dokazov kot doslej. Taktika in metodika se bosta mogli bolj pomagati z globinsko psihologijo, antropološkimi izsledki in drugimi disciplinami, ki se bodo vključevali ob avtomaciji in iz morebitno psihofarmakologijo v njun napredek. Kriminalistični oz. policijski preventivi, ki bo morala upoštevati zlasti kulturo naselij,²⁹ pa bodo pomagali najrazličnejši detektorji, avtomatični poročevalci itd., kaor tudi razna kemična, fizikalna in druga sredstva in načini za varovanje ljudi, objektov in premoženja. V poštov pa prihajajo tudi različni drugi vidiki nadzorovalnih in preprečevalnih tehnik.

Verjetno bo kazensko pravo moralo bolj kot doslej upoštevati visoko razvito tehnologijo in avtomacijo, dosežke raznih, zlasti pa naravoslovnih pa tudi družboslovnih znanosti itd., ki bodo kot stranski in negativni produkt omogo-

²⁹ Glej: Kudrjavcev: Naučno-tehničeskaja revolucija i borba s antioibščes'v nim povedeniem.

čale tudi lažje izvrševanje kaznivih dejanj. Slednje bo nujno prišlo v konflikt z naraščajočo humanizacijo kazenskega postopka kot odsevom določenih odnosov in pozitivnih gibanj ter demokratizacije v družbah blaginje. Nastaja vprašanje, ali in kako bo kazenskemu pravu (zlasti postopku) uspevalo uporabljati naraščajočo avtomacijo in kibernacijo ter sredstva, ki jih bodo pri »ugotavljanju resnice« lahko nudili psihofarmakologija, psihoanaliza, sugestija, holografija, telepatija, vse večje zaupanje v izpopolnjen poligraf, prednosti uporabe kibernetike v pravosodju pri izvedenskih mnenjih, pri izrekanju sodb itd. in sploh kompjuterizaciji kazenskega postopka,³⁰ zlasti tistega, ki je v zvezi z dolaznim postopkom.

Na področju materialnega kazenskega prava bodo verjetno še v prihodnje v središču pozornosti kazenske sankcije. Morda je za prihodnje stoletje mogoče pričakovati, da bodo o smrtni kazni pisali kot o zgodovini. Večina sankcij naj ne bi bila kazenske, marveč bolj socialne in medicinske narave, zlasti še, ko bo šlo za kompjuterizirane kriminološke eksploracije in studij osebnosti na podlagi diagnoze in prognoze ob pomoči drugih disciplin. Razvoj na tem področju gre vsekakor v smeri iskanja novih oblik, ki bodo morda imele vse manj zveze z jemanjem osebne prostosti. Nove antropološke ugotovitve o kariotipu XYY, kibernaciji, transplantaciji, genetiki, nove metode korekcije osebnosti itd. lahko bistveno spremenijo odgovornost za dejana (jo oblikujejo v institut sociabilnosti in zdravljenje itd.). Sicer pa bo kazensko pravo, kot vedno, tudi v prihodnje kolikor toliko zrcalo tolerantnosti družbe do kriminala, ali narobe, odsev humanizacije in demokratičnosti do osumnjenca kaznivega dejanja. S tem v zvezi se pojavljajo vprašanja inkriminacije novih in eliminacije kakšnih doslej penaliziranih dejanj (npr. homoseksualizem zgublja na svoji družbeni nevarnosti). Sicer pa je še mnogo takih, ki sodijo, da je »kazen nujno in zastraševalno sredstvo socialne politike in ker moramo živeti s kazenskim pravom, ima tudi kazensko pravna dogmatika prihodnost«.³¹

³⁰ Glej o tem: Mustafa Prohić: Kompjuterizacija prava i razvoj kadrova, Pravni život, 1970/5, str. 57 do 67; dr. Živojin Aleksić: Kibernetika i pravne discipline, prav tam, str. 20—37 in drugi članki v tej številki revije Pravni život, ki je v celoti namenjena kibernetični avtomaciji pravosodja.

³¹ Gimbernat Ordeig Enrique: Hat die Strafrechtsdogmatik eine Zukunft.

Za **kriminologijo** bodo še vedno poglaviti problem povratniki. Toda futurologija napoveduje prav na tem področju nova in obetajoča sredstva za korekturo človeških značilnosti, tako da bodo mnoge deviantne ljudi prej obravnavali zdravniki, kot pa kazensko pravosodje. Z nastajajočimi znanostmi o človeku — posamezniku ali skupini — ki jih bo tako ali drugače vključevala kriminologija (kot kralj brez kraljestva), bo zlasti na kliničnem področju mogoče pričakovati več rezultatov. Informativne tehnike in kibernacija pa ji bodo bolj pomagale pri analitično raziskovalnem delu, postavljanju in preverjanju hipotez, pri diagnozah in prognozah ter zlasti pri študiju dosjejev osebnosti, pri študiju sistemskih problemov in teorij ter vključevanju socialnih znanosti na njen področje.

Na sedmi konferenci direktorjev raziskovalnih institucij decembra 1969 v Strasbourgu so napovedovali zlasti takale vprašanja, ki zanimajo kriminologijo v prihodnje: informacije o družbeno ekonomskih procesih v zvezi z zakonodajno dejavnostjo, omejevanje inkriminacij in razvoj drugih služb kot nadomestilo za tretman, koncepti družbene nevarnosti, posledice družbene stigmatizacije, povratništva in psihopati, odsev družbenih problemov v raziskovalnem delu, biološka raziskovanja, ozračje v penalnih zavodih, raziskovanje generalno-preventivnega učinka kazni, vloga žrtve pri storitvi kaznivega dejanja itd.³² Sicer pa se še pojavljajo smeri raziskovanja, kot: mladina in socialna patologija, vpliv vzgoje na kriminalitetu, evgenika v boju s kriminalom, biokemično raziskovanje možganov, hormonsko zdravljenje deviantov itd., kolikor upoštevamo potencialne možnosti še v biološkem in medicinskem smislu, ne da bi se spuščali v pravne in etične pomisleke, ki jih bo ali pa ne bo imela prihodnja družba glede na pritisik kriminala nanjo, moralne vrednote itd. Verjetno pa so na pohodu kriminološke napovedi, ki bodo predvidevale: vrste kaznivih dejanj po srednje-ročnem in dolgoročnem vidiku, mladinsko delinkvenco, kriminalitetu žensk in moških delinčnih starostnih skupin, povratnikov, kriminalitetu po naseljih itd. do celotnega programiranja vsot delnih prognoz, upoštevajoč kompleks dejavnikov, ki jih porajajo.³³

³² Glej več o tem dr. Katja Vodopivec: Ključni problemi kriminoloških raziskav, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 1970/I, str. 2—9.

³³ Glej več o tem: Avanesov—Rutgaizer: Metodi matematičeskoj statistiki v kriminologičeskikh issledovaniyah.

Na področju penologije se napovedujejo takšni načini kazenskih sankcij, ki bodo čedalje manj zahtevali življenje v zaporih ali kakšnih prisilnih in umetno ustvarjenih situacij. Več je pričakovati od rehabilitacije delinkventnih ali kriminalnih ljudi, če bodo čas izvrševanja sankcij preživljali drugje (v naravnem okolju), ne pa med sebi enakimi, da bi se drug od drugega navzemali slabih navad. Sankcije bodo vedno bolj v fizičnem in mentalnem smislu »treatment oriented« in jih bodo dopolnjevale razne izvenzapsorske obveznosti in preizkušnje, morda tudi kombinirane s sredstvi za korekcijo osebnosti.

5. Pripravljanje na prihodnost

Futurologi vedo, da je težko dajati priporočila ali predloge celo za sedanjost. Še bolj nenavadno pa bi bilo storiti kaj takega za daljšo prihodnost, zakaj ta je preveč negotova. Toda bilo bi popolnoma napačno, če ne bi bili vsaj intelektualno pripravljeni na nerazveseljiva presenečenja, ki nas čakajo. Človeštvu se je že prevečkrat pripetilo, da je prišlo v trenutke, v katerih se je znašlo brez moči. Nikjer ni rečeno, da se to ne bo zgodilo tudi v prihodnje, toda za to je danes verjetno manj možnosti kot doslej.

Tudi za to priložnost se pojavljajo vprašanja, kaj reči za konec tega sestavka. Kakšne teoretične in praktične nasledke naj sploh imajo razmišljanja o prihodnosti na področjih, ki smo jih načeli? Če ne drugega, lahko rečemo, da se proces snovanja, razmišljanja in izmenjave mnjenj šele začenja ali da se mora začeti. Najbrž bi morali na posameznih področjih, kot so policijska uprava in organizacija, penologija, kriminalna preventiva, kriminalna fenomenologija, oz. v disciplinah, ki se kakorkoli vključujejo v iskanje deviantnih ljudi in njihovo rehabilitacijo, razpravljati o tem, kaj čaka katerokoli izmed njih v povezavi z drugimi, podobnimi ali sorodnimi v prihodnje. Na nekaterih področjih je že kar precej storjenega, toda manj v družboslovju in ne pri nas. Napovedovanje v okviru dolgoročnega ekonomsko političnega razvoja z vsemi teoretičnimi in praktičnimi implikacijami pa bo nedvomno prispevalo k projiciranju tudi v znanostih, ki so v tem pogledu ostale še nedotaknjene. Te nikakor ne bodo smele zaostajati, če ne zaradi drugega, pa vsaj ne zaradi dolgoročnega programiranja socialne politike. Če ne

bodo reševale kakšnih pomembnih vprašanj za prihodnost, pa bodo morale predvidevati vsaj probleme, ki jih čakajo.³⁴ Verjetno pa bodo morale znanosti o »človeku hudodelcu« omejevati represijo in mnoga vprašanja reševati drugače, pri čemer bo morda v prihodnje preiskovalca, tožilca, sodnika in sploh kriminalista res redko zamenjal zdravnik, in paznika svetovalec, pravosodje pa kakšna socialno zdravstvena, varstvena, rehabilitacijska in druga ustanova ali zavod. Toda za tako preusmeritev v prihodnosti imamo še vse premalo raziskav, za to ni denarja in ne kadrov. Poleg tega pa je ozračje ob obilju ekonomskih težav, ki tarejo našo družbo, vse prej kot ugodno. Temu smo priče že doslej. V organih kazenskega pravosodja še precej prevladuje represivna miselnost, obenem pa vsi skupaj premalo poznamo sodobne tokove v pedagogiki, andragogiki, sociologiji, psihologiji, socialni psihologiji, psihiatriji, psihanalizi, na področju socialnega dela, ekonometrike, sociometrike, matematične statistike, modelov raziskovanja prihodnosti itd., da bi si poleg kriminologije, kriminalistike, ekonomike itd. smotrnejše predstavljali, kaj že sedaj storiti za prihodnost. Zdi se, da je kazensko pravosodje precej bolj usmerjeno v preteklost in sedanost kot pa v prihodnost in tudi kazenske norme bolj urejajo odnose za sedanost (kolikor za njo pogosto ne zaostajajo) kot pa kreirajo razmerja za prihodnost, čeprav jim ne gre odrekati vloge, ki jo imajo.

Ob sedanji eksploziji znanosti bi morali dati kadrom o pravosodju širše zasnovano pa tudi specializirano izobrazbo, ustvarjati nove profile in jih za posamezne naloge tudi posebej izbirati po njihovih sposobnostih in nagnjenostih za kakšne poklice. Obenem pa bi morali tudi v pravosodju, na področju izvrševanja kazni in rehabilitacije, pri preiskovanju itd. skrbeti za boljšo in smotrnejšo organizacijo dela, za motiviranost zaposlenih, za uvedbo sodobnih pripomočkov, za večjo kreativnost, inventivnost, stimulacijo in podobno (pri tem mislim na vse organe, ki se v našem družbenem sistemu ukvarjajo z odkrivanjem ter raziskovanjem kaznivih dejanj in z rehabilitacijo kaznovanih ljudi). Investiranje v izobraževanje, nadomeščanje ljudi z avtomati, kjer je to mogoče in kjer se ta dva dejavnika dopolnjujeta, načrtno ustvarjanje novih kadrov, programiranje nalog itd. so dolžnosti, ki zadevajo tako znanstvene kot praktične

³⁴ Glej tudi: Vodopivec, prav tam, str. 5.

delavce na področju iskanja in rehabilitacije delinkventov.²⁵

Sedanji kadrovski primanjkljaji dajo misli, da pridobivanje znanja kot posebno zaželenega kapitala ni ravno lahka naloga. Toda brez tega ne bo pravega napredka, zlasti ne glede kakšnega predvidevanja in projiciranja prihodnosti, ki zahteva poznanje resnice v sedanjosti in preteklosti. Verjetno bi morali v tej smeri storiti že kakšne organizacijske premike v strukturi sedanjih organizacij posameznih organov ali zavodov in se s teamskim delom pripravljati, če ne drugače, vsaj na razmišljanje o prihodnosti.

Rokopis končan 15. avgusta 1970.

UPORABLJENA LITERATURA

1. Avanesov G. A. — Rutgaizer V. M.: Metodi matematičeskoj statistiki v kriminologičeskikh issledovanij, Sovetskoe Gosudarstvo i pravo, 1970/8, str. 112—117.
2. Bavecon dr. Ljubo: Kriminalna politika v sodobni družbi, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 1968, št. 4, str. 178—193.
3. Clarke Arthur C.: Profiles of the future, London 1964, strani 220.
4. La futurologie, Revue internationale des sciences sociales, Unesco, 1969, št. 4, str. 551—629.
5. Garnier J. B.: Urbanistična mrzlica stresa zemljo — povzetek iz revije Atlas, Delo 7. marca 1970.
6. Gilles Anouil: Zakaj se rahljajo žive, Naši razgledi, leta XIX, št. 13 (444) z dne 3. jul. 1970, str. 409—412.
7. Gimbernat Enrique Ordeig: Hat die Strafrechtsdogmatik eine Zukunft, Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 82. Band, Heft 2, 1970, str. 379—410.
8. Grygier Tadeusz: Research as a basis of planning in the social defence field, International review of criminal policy, 1967, No 25, str. 61—11.
9. Jantsch Erich: Technological forecasting in perspective, Paris 1967, stran 401.
10. Jelinek Josef: Vyvoj a bezpečnost, Kriminalistický přehled, Praha, 1969, št. 2, str. 14—21.
11. Jungk dr. Robert: Najsmejša vizija budučnosti, Nauka o nauci, Beograd, 1970, št. 4, str. 54—57.
12. Jungk dr. Robert: Die Zukunft hat schon begonnen, Stuttgart 1952/57, strani 320.
13. Jungk Robert—Mundt Hans Josef: Unser Welt 1985, München 1969, strani 461.
14. Kahn Herman—Wiener Antony: The year 2000, London 1967, strani 431.
15. Kudrjavcev V.: Naučno tehničeskaja revolucija i borba s antiobčestvenim povedenjem, Sovetskaia justicija, 1970, št. 14, str. 1—3.
16. Osnutek izhodišč za resolucijo o dolgoročnem ekonomsko-političnem razvoju SR Slovenije na 6. zasedanju delegatov občin v Skupščini SR Slovenije.
17. Pauwels Luis—Bergier Jacques: Der Planet der unmöglichen Möglichkeiten 1968, strani 379.
18. Perspektiven für das letzte Drittel des 20. Jahrhunderts, Kohlhammer Verlag, 1968, strani 199. — Referati na posvetovanju slovenskega društva sociologov v Mariboru od 28. do 30. maja 1970 v zvezi z razgovori na temo: Determinante družbenega razvoja (od zaporedne številke 19—21).
19. Jerovšek dr. Janez: Uvajanje inovacij in nove tehnologije v velikih in majhnih podjetjih, strani 20.
20. Makarovič Jan: Aktivizacija človeških potencialov kot faktor družbenega razvoja: nekateri načelni problemi (teze), strani 13.
21. Možina dr. Stane: Izobraževanje strokovnih kadrov in družbeni razvoj, strani 26.
22. Tolksdorf Herbert: Die Ausbildung von Kriminalbeamten morgen, Kriminalistik, 1969, št. 7, str. 344—349.
23. Vodopivec dr. Katja: Ključni problemi kriminoloških raziskav, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 1970, št. 1, str. 3—9.
24. Was wird morgen anders sein, Olten, strani 209.
25. Zukunft im Zeitraffer, Droste Verlag, Düsseldorf, 1968, strani 344.

UDC 001.18:343.9

Futurology and the Approach to Crime

by Dr. Janez Pečar, Scientific Research Worker, Institute of Criminology at the Law Faculty
of Ljubljana

The author deals with the problem of forecasting in the field of the judicial system and in the field of sciences dealing with crime. He believes that the longterm socioeconomic and regional planning which is actually under way in Yugoslavia creates a favourable climate to study this problem.

The author deals with the problems of futurology and its forecasting for the future century, especially from the viewpoint of determinants hypothetically

connected with social pathology. He tries, later on, to suggest the influence that innovations and several social processes will have on deviance in the technological, socio-economic and demographic sense as well as in the sense of criminal policy. Finally, the author gives a brief survey of the tasks of the police administration, criminalistics, criminal law, criminology and penology.